

ENVIRONMENTÁLNE OZNAČOVANIE PRODUKTOV NA SLOVENSKU ENVIRONMENTAL LABELING OF PRODUCTS IN SLOVAKIA

MICHAL STRIČÍK^a

michal.stricik@euke.sk

^a University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Economics with seat in Košice, Department of Economics, Tajovského 13, Košice, Slovak Republic

Abstract

In our contribution, we focus on the environmental labeling of products in Slovakia and the development of their certification in the Slovak Republic and the European Union. In the Slovak Republic, we can monitor the decreasing interest in using environmental product labeling. The contribution also includes recommendations whose implementation would contribute to the widening of these activities, on the one hand, in relation to the proposed legislative changes as well as education and public awareness in the field. An important measure to improve the effectiveness of environmental labeling would be to tighten up green procurement legislation and its mandatory inclusion in public procurement, especially for public contracts co-financed by the European Structural and Investment Funds, applying the principles of sustainable development.

Key words

environmental labeling, product, eco-label

JEL klasifikácia

E23, M11, M31, Q01

1. Úvod

Environmentálne označenie identifikuje environmentálnu preferenciu produktu v rámci jeho celého životného cyklu. Environmentálne označovanie sa v širšej miere môže chápať ako používanie značiek na informovanie spotrebiteľov, že produkt je ekologickejší vo vzťahu k iným produktom z tej istej kategórie. Environmentálne označovanie je dobrovoľná metóda certifikácie a označovania environmentálnych vlastností, ktorá sa uplatňuje v rámci celého sveta.

Environmentálne značenie - štítky sa využívajú už od 70-tých rokov minulého storočia. Prvý štítok, modrý anjel, bol vytvorený v roku 1978 Nemeckým spolkovým ministerstvom vnútra. V prvých rokoch bol vývoj veľmi pomalý. Vzhľadom na vzrastajúci záujem verejnosti počet takto hodnotených a označených produktov prudko rástol. V roku 2011 takýmto spôsobom bolo označených viac ako 4000 výrobkov vo viac než osemdesiatich výrobných skupinách. Rovnaký systém bol postupne zavedený aj v ďalších krajinách. (Stričík M, a kol. 2011)

Prostredníctvom environmentálneho označovania produktov sa vlády a mimovládne organizácie snažia ovplyvňovať rozhodovanie spotrebiteľov a podporovať výrobu a spotrebu tovarov vhodných pre životné prostredie. Environmentálne označovanie je tak dôležitý trhový nástroj, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou komunikácie medzi aktérmi v spoločnosti (podniky,

verejné orgány a spotrebiteľia). Environmentálne označovanie taktiež pomáha podporovať inovácie v technologickom rozvoji, manažmente a marketingu. Chráni tiež inovatívnych výrobcov pred "voľnými jazdcami", ktorých produkty a postupy majú malý záväzok voči ochrane životného prostredia. Environmentálne značky poskytujú spotrebiteľom príležitosť vybrať si produkty, ktoré sú šetrnejšie k životnému prostrediu a presvedčiť ich, aby sa rozhodli pre tieto produkty pred inými dostupnými na trhu.

Mnohí nazývame "eko-značky" všetky štítky týkajúce sa označenia pre ochranu životného prostredia, ale takéto pomenovanie nie je vždy správne. Existuje veľa štítkov a vyhlásení o environmentálnych vlastnostiach, ktoré vo všeobecnosti nazývame ako environmentálne označenie. Eko-značky sú však podskupinou a poukazujú na osobitné kritériá úplnosť, nezávislosť a spoľahlivosť. Transparentnosť procesu certifikácie rozlišuje eko-značku od environmentálneho loga alebo interného certifikátu spoločnosti, ktorých presnosť sa neposudzovala treťou stranou.¹

Eko-značka je označenie, ktoré identifikuje environmentálne preferencie výrobku alebo služby založené na posúdení ich životného cyklu od výroby, prevádzky a údržby až po likvidáciu. Tento typ environmentálneho značenia sa udeľuje nezávislou treťou stranou neovplyvnenou spoločnosťou, ktorá sa snaží o certifikáciu. Účasť na schéme environmentálneho označovania je dobrovoľná.²

Na základe uvedených skutočností je cieľom príspevku poukázať na environmentálne označovanie produktov na Slovensku a vývoj ich certifikácie v Slovenskej republike a Európskej únii, ako aj navrhnúť opatrenia, ktoré by viedli k rozvoju v danej oblasti.

2. Vývoj a súčasný stav certifikovaných produktov v EÚ a SR

V rámci Európskej Únie bola v roku 1992 založená environmentálna značka EU Ecolabel certifikovaná treťou stranou. Značka Ecolabel je typu I ISO 14024 a jej cieľom je propagovať produkty, ktoré majú menší vplyv na životné prostredie, a tým pomôcť európskym spotrebiteľom rozlíšiť produkty šetrnejšie k životnému prostrediu. Je uznávaná v celej Európe a udeľuje sa výrobkom a službám, ktoré spĺňajú vysoké environmentálne normy počas celého ich životného cyklu - od ťažby surovín až po výrobu, distribúciu, spotrebu a likvidáciu. V súčasnosti zahŕňa dvadsaťdeväť skupín rôznych výrobkov od kozmetiky, čistiacich prostriedkov, pomôcok do domácnosti či záhrady, odevov, výrobkov z papiera, domácich spotrebičov a služieb turistického ubytovania. V priebehu roka 2017 bolo do septembra udelených 2130 licencií na 54 115 produktov a služieb dostupných na trhu.³

Obrázok 1: Environmentálna značka EU Ecolabel

Zdroj: Ecolabel (2018).

¹ <https://globalecolabelling.net/what-is-eco-labelling/>

² <https://www.ic.gc.ca/eic/site/oca-bc.nsf/eng/ca02742.html>

³ <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>

V rámci Slovenskej republiky sa ako dobrovoľný nástroj environmentálnej politiky na ochranu životného prostredia používa od roku 1996 označenie Environmentálne vhodný produkt (EVP). Toto označenie je vlastníctvom Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR) a má verejnoprávnu povahu. Pozostáva z dvoch sústredných kružníc, vo vnútri ktorých je štylizovaný obraz trojvršia s tromi trojuholníkmi znázorňujúci zložky životného prostredia a pôsobenie vládnych orgánov, priemyslu a obchodu v starostlivosti o životné prostredie. V hornej časti medzikružia je nápis Environmentálne vhodný produkt, v dolnej polovici sa uvádza identifikačné číslo Oznamenia MŽP SR, podľa ktorej bol predmetný výrobok posudzovaný. Produkty sa testujú na prítomnosť ťažkých kovov a zdraviu škodlivých látok, na vplyv výroby samotného výrobku na znečistenie vody, ovzdušia, poškodenia ozónovej vrstvy a taktiež sa zohľadňuje pôvod suroviny, z ktorej bol výrobok vyrobený.⁴

Obrázok 2: Národná značka Environmentálne vhodný produkt

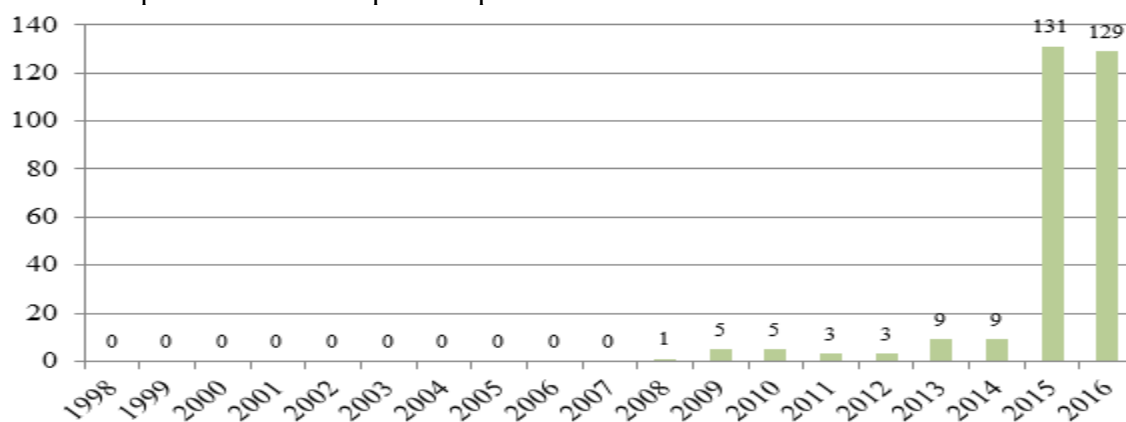

Zdroj: Environmentálne výhodný product (2018).

Obe značky (EU Ecolabel, EVP) sú garantované Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky. O environmentálnu značku môže požiadať výrobca, producent, poskytovateľ služby, dovozca, veľkoobchodník a maloobchodník.

Prostredníctvom údajov získaných z informačného portálu rezortu ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky sú v nasledujúcich grafoch spracované počty produktov vyrábaných v Slovenskej republike s právom používať certifikované označenia Európsky kvet a Environmentálne vhodný produkt.

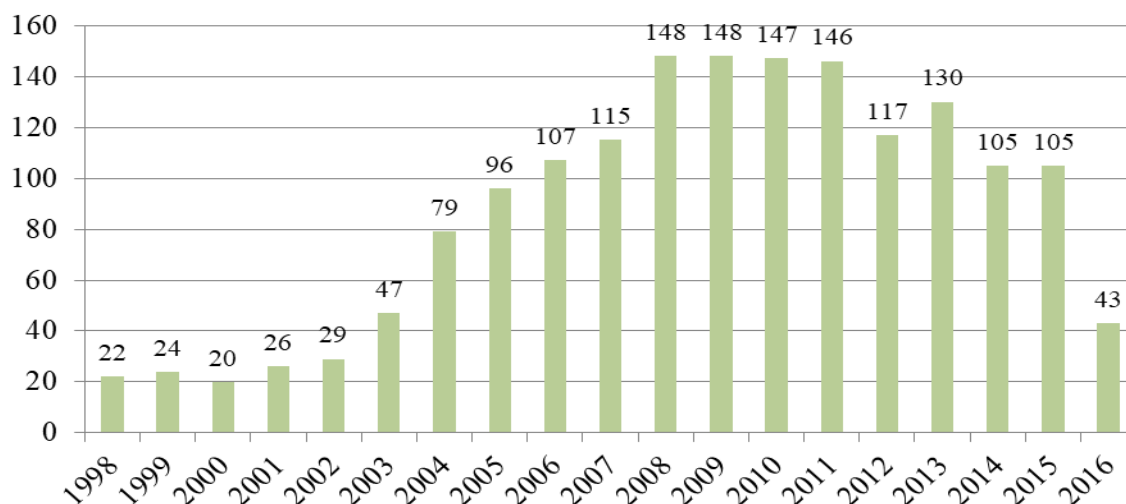
Graf 2: Počet produktov v SR s právom používať Environmentálnu značku EÚ.

Zdroj: Spracované podľa - Informačný portál MŽP SR.

⁴ <http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalne-manazerstvo/environmentalne-oznacovanie-produktov/narodna-znacka-environmentalne-vhodny-produkt.html>

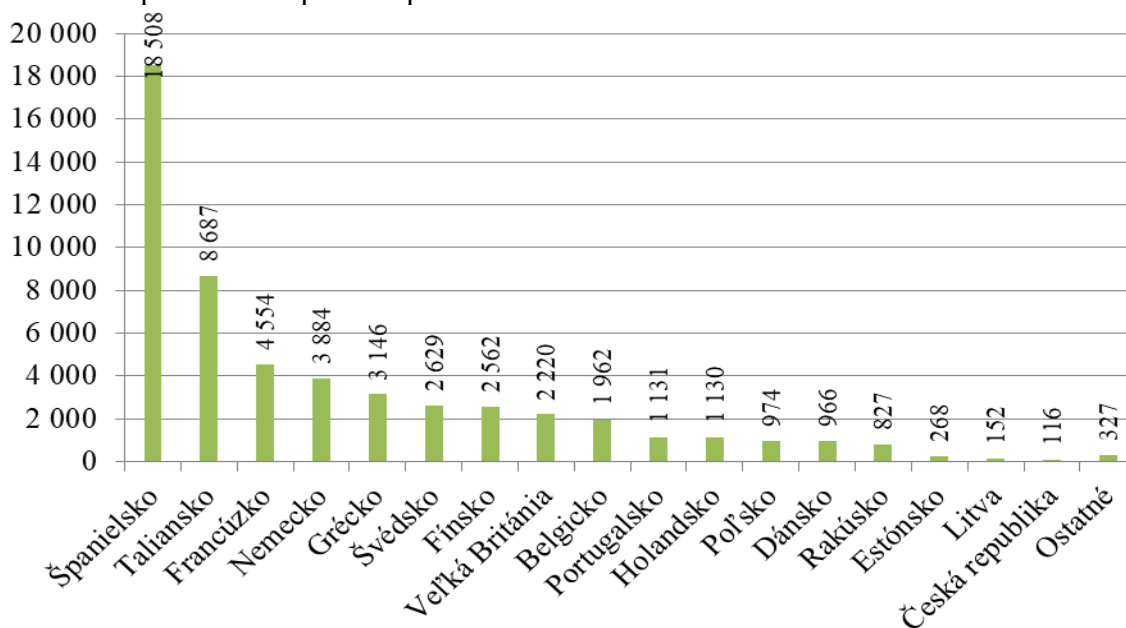
Graf 2: Počet produktov v SR s právom používať značku EVP

Zdroj: Spracované podľa - Informačný portál MŽP SR.

Na základe údajov získaných z informačného portálu Európskej komisie je v nasledujúcom grafe znázornený celkový počet produktov a služieb z vybraných krajín, ktoré mali v roku 2017 právo používať Environmentálne označenie EÚ.

Graf 3: Počet produktov s právom používať Environmentálnu značku EÚ v roku 2017

Zdroj: Spracované podľa - Informačný portál MŽP SR.

V grafe 3 je znázornených celkovo 54 115 výrobkov a služieb. V položke ostatné sú zahrnuté krajiny s menej ako 58 certifikovanými výrobkami a službami pripadajúcimi na jednu krajinu. Z toho vyplýva, že v roku 2017 počet slovenských výrobkov s právom používať Environmentálnu značku EÚ klesol zo 129 v roku 2016 na menej ako 58. Podľa správy SAŽP zo slovenských výrobcov v roku 2016 malo právo používať Environmentálnu značku Európskej Únie len 5 podnikateľských subjektov.

3. Odporúčania pre zlepšenie v oblasti environmentálneho označovania produktov

Nakoľko oblasť environmentálneho označovania produktov je veľmi významná, na zlepšenie v danej oblasti by pomohli nasledovné aktivity:

- **Vytvorenie spoločného štandardu pre environmentálne označovanie**

V súčasnosti je medzinárodný obchod vysoko rozvinutý vďaka výraznému technologickému pokroku a doprave. Z dôvodu výmeny tovarov a služieb v rámci celého sveta by bolo vhodné dohodnúť jednotné a presné normy medzi vládnymi a mimovládnymi organizáciami a priemyselnými aktérmi, ktoré by mali byť zastúpené niekoľkými značkami. V súčasnosti existuje nespočetné množstvo označení, no už z princípu si človek váži a všima to, čoho je málo. Zjednotenie a zredukovanie množstva označení by mohlo viesť k odstráneniu chaosu, ktoré súčasné početné environmentálne označovanie spôsobuje. Jednoduchosť a prehľadnosť environmentálnych označení by tak zaručila vyššiu efektívnosť a podporu celého systému environmentálneho označovania. Takáto zmena by viedla k nárastu ich hodnoty. Čím je eko-značka cennejšia, tým viac ďalších spoločností bude v pokušení získať certifikáciu pre svoje produkty. Na to aby sa stala eko-značka úspešnou a uznávanou je potrebné aby bola v čo najväčšom povedomí. Ľudia majú radi to, čo vidia častejšie a značka, ktorá je známa má tendenciu byť uprednostňovaná, pretože je považovaná za dôveryhodnú. V prípade existencie veľkého množstva rôznych označení tak môže nastať konkurenčný boj medzi organizáciami sprostredkujúcimi tieto označenia. Pre prilákanie nových spoločností, ktoré majú záujem o certifikáciu tak môže dôjsť k znižovaniu noriem kritérií a z dlhodobého hľadiska tak značka stratí svoju hodnotu.

Certifikované environmentálne označenia by nemali predstavovať prekážku na trhu či byť na tento účel zneužívané. Nedokonalosť v súčasnom systéme existencie mnohých organizácií zabezpečujúcich environmentálne označovanie však vytvára podmienky pre takéto príležitosti a existuje tak pravdepodobnosť, že niektoré krajiny budú legálne uskutočňovať protekcionizmus. Zjednotenie systému by zabránilo takýmto situáciám a označenie by tak mohlo účinnejšie plniť svoj účel.

- **Zvýšenie dopytu po environmentálnom označení a ekodizajne produktov**

Z analýzy súčasného stavu používania environmentálneho označovania v Slovenskej republike je zrejmé, že spoločnosti preferujú označenia, ktoré sú rozpoznávané na nadnárodnej úrovni, v tomto prípade na celom území Európskej únie. Celkovo však počet slovenských certifikovaných produktov klesá. Počet produktov s právom používať národnú environmentálnu značku EVP klesol zo 105 v roku 2015 na 43 v roku 2016. Taktiež počet podnikov využívajúcich environmentálnou značkou EÚ v SR v roku 2016 klesol len na 5 podnikov. Tento fakt môže byť spôsobený nižším dopytom po takto označených produktoch zo strany odberateľov a spotrebiteľov, ako spoločnosti očakávali. Je preto dôležité vytvoriť motivujúce podmienky pre spoločnosti a zabezpečiť podporu dopytu po takto označených produktoch. V prípade ak je spoločnosť presvedčená o environmentálnej preferencii svojho produktu a má záujem o určitú certifikáciu, postup výberu a získania environmentálneho označenia by nemal predstavovať odradzujúci, komplikovaný, zdĺhavý a finančne náročný proces. Po analýze informácií týkajúcich sa procesu získania národného environmentálneho označenia EVP či environmentálneho označenia EÚ je možné zhodnotiť, že proces získania a poplatky spojené s certifikáciou a používaním označenia nepredstavujú prekážku pre akýkoľvek typ spoločnosti. Potrebné informácie pre získanie označenia sú dostupné širokej verejnosti a poplatky nepredstavujú väčšie finančné náklady.

Pre zvýšenie dopytu po environmentálnom označení a ekodizajne zo strany výrobcov je potrebná podpora vlády. Kritériá pre získanie environmentálneho označenia v sebe zahŕňajú šetrnejšie výrobné procesy. Vláda by tak mala zvažovať a realizovať rast investícií do vedy a technológie, čím by sa podporil nárast počtu podnikov využívajúcich výrobné procesy šetrnejšie k životnému prostrediu. Výraznou podporou zo strany vlády SR a EÚ sú dotácie a úvery prostredníctvom environmentálneho fondu SR a Európskych štrukturálnych a investičných fondov, ktoré môžu spoločnosti využiť na nákup ekologickejších strojov a zariadení a tak vyrábať ekologickejšie výrobky.

- **Podpora zeleného verejného obstarávania**

V súčasnosti je zelené verejné obstarávanie v Slovenskej republike uplatňované dobrovoľne. Je nedostatočne regulované zákonom a jeho realizácia tak závisí od subjektívnych názorov a iniciatívy obstarávateľov a spoločností, ktoré zadávajú zákazku. Mali by byť definované konkrétne pravidlá pre uplatnenie zeleného verejného obstarávania a jeho uplatňovanie by malo byť súčasťou všetkých verejných zákaziek spolufinancovaných z Európskych štrukturálnych a investičných fondov. Pre zvýšenie dopytu po realizácii zeleného verejného obstarávania by bolo vhodné zo strany vlády zaviesť podporu vo forme daňových úľav pri realizácii ekologickejších projektov. Takýmito riešeniami by bolo možné prispieť k naplneniu strategického cieľa Národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie.

- **Zvýšenie povedomia o environmentálne označených výrobkoch**

Prostredníctvom analýzy vývoja počtu označovaných produktov za posledné roky je zrejmé, že spoločnosti majú záujem o takúto formu ochrany životného prostredia. Je však otáznosť či je vývoj dopytu zo strany spotrebiteľov reakciou na túto dobrovoľnú iniciatívu spoločností. Pre podporu rastu dopytu po takto označených produktoch je v súčasnom konkurenčnom trhu nevyhnutná propagácia týchto výrobkov prostredníctvom reklamy s dôrazom použitia environmentálnej preferencie produktu voči ostatným produktom z rovnakej kategórie. Spoločnosti by mali zvážiť investície do efektívnej reklamy s poukázaním na túto konkurenčnú výhodu.

Výraznou pomocou pre uplatňovanie environmentálneho označovania by bola investícia zo strany Ministerstiev životného prostredia do reklamných kampaní zameraných na ovplyvňovanie výberu a nákupného rozhodovania sa širokej verejnosti s poukázaním na možnosť ochrany životného prostredia takouto formou.

4. Záver

Environmentálne označovanie produktov bolo vytvorené z dôvodu narastajúcich globálnych problémov, ktoré je potrebné aktívne riešiť pre udržanie trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti na Zemi. Označovanie environmentálnych produktov je jedným z prostriedkov ako poukázať na ekologickejšie produkty a poskytnúť tak verejnosti možnosť výberu produktov šetrnejších k životnému prostrediu.

Z vypracovaných analýz je zrejmé, že výrobné spoločnosti majú alebo mali záujem o takéto označenie. V súčasnosti však počet označených produktov či už značkou EU Ecolabel, alebo slovenským označením EVP na Slovensku klesá. Tento fakt je predovšetkým vo veľkej miere zapríčinený nedostatočným záujmom po environmentálnych produktoch zo strany spotrebiteľov. Zlepšenie v danej oblasti by mohli priniesť nami navrhované opatrenia z ktorých za najdôležitejšie považujeme podporu zeleného verejného obstarávania, ako aj zvýšenie dopytu po environmentálnom označení a ekodizajne výrokov.

Pod'akovanie

Príspevok je čiastočným výstupom projektu VEGA č. 1/0582/2017 "Modelovanie ekonomickej efektívnosti materiálovo energetického zhodnocovania komunálnych odpadov" riešenom na Podnikovohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave so sídlom v Košiciach vďaka podpore Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, začo jej vyjadrujeme svoje pod'akovanie.

Použitá literatúra

- [1] European comission. 2019. Facts and Figures. [2019-02-18] <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>
- [2] Global Ecolabelling Network. 2019. What is ecolabelling? <https://globalecolabelling.net/what-is-eco-labelling/>
- [3] Lieskovská, Z. et al. 2017. Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky. Bratislava, Banská Bystrica: MŽP SR, SAŽP, 2017. 195 p. ISBN 978-80-89503-75-9.
- [4] Majerník, M. et al. 2012. Environmentálne manažérstvo v integrovanom systéme. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2012. 170 p. ISBN 978-80-971555-1-3.
- [5] Office of Consumer Affairs. 2012. Environmental Labelling Programs – Ecolabels. [2012-05-04] <https://www.ic.gc.ca/eic/site/oca-bc.nsf/eng/ca02742.html>.
- [6] Slovenská agentúra životného prostredia. 2019. Environmentálna značka EÚ. <http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalne-manazerstvo/environmentalne-oznacovanie-produktov/environmentalna-znacka-eu.html>.
- [7] Slovenská agentúra životného prostredia. 2019. Environmentálne výhodný produkt. <http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalne-manazerstvo/environmentalne-oznacovanie-produktov/narodna-znacka-environmentalne-vhodny-produkt.html>
- [8] Stričík, M. et al. 2011. Udržateľnosť prírodných zdrojov. Bratislava: Ekonóm, 2011. 287 p. ISBN 978-80-225-3316-4.